

Save the Children

ANNEX COMUNITAT VALENCIANA

(DES)INFORMACIÓ SEXUAL: PORNOGRAFIA I ADOLESCÈNCIA

Juny / 2020

Aquesta publicació ha sigut elaborada sobre la base de tres investigacions prèvies realitzades per Laura Barroso (Coordinació del projecte i investigació sobre educació afectivosexual i recopilació i revisió de la literatura existent), TANGENT Grupo Cooperativo (Estudi quantitatiu a través d'una enquesta representativa sobre el consum de pornografia, pràctiques nocives i ús de les xarxes entre adolescents) i DINAMIA Consultoria Social (Estudi qualitatiu. Consum de pornografia, pràctiques nocives i ús de les xarxes entre adolescents).

Agraïments:

Al total de 1.753 adolescents que han participat en aquesta investigació. Si no hagueren compartit les seues experiències, preocupacions i necessitats, aquest informe no existiria. A les mares, els pares i centres educatius, per la seua col·laboració i per obrir-nos les seues portes. A les i els professionals que han compartit el seu temps i el seu saber en les entrevistes.

A Laura Barroso, que ha posat tota la seua il·lusió i esforç a aquest projecte. A Clara Burriel, Michelle Quintero i Consuelo Martín, pel seu entusiasme i disposició per a continuar investigant. A Paloma García, per la increïble guia que acompanya a aquest informe. A Javier Cabrera, Lucía Martínez, Emilie Rivas, Sara Polo i Yohara Quílez, pel seu esforç per a tirar avant els annexos. A Carmela del Moral i Catalina Perazzo, per la seua guia i suport incondicionals.

Directora de Polítiques d'Infància i Sensibilització:

Catalina Perazzo

Director de Save the Children a la Comunitat Valenciana:

Rodrigo Hernández

Coordinadora:

Carmela del Moral

Autoria:

Cristina Sanjuán

Yohara Quílez

Correctora:

Beatriz Tejada

Il·lustracions i gràfics:

Germán Gullón (Valbhy Design)

Óscar Naranjo

Art i maquetació:

Óscar Naranjo

Elena del Real

Ricardo Gómez

Edita:

Save the Children España

Juny_2020

ÍNDEX

4	Introducció
5	L'adolescència
9	Les dades
24	Conclusions
25	Recomanacions
30	Bibliografia

INTRODUCCIÓ

Des de Save the Children creiem que, per a protegir a xiquets, xiquetes i a adolescents de la violència i garantir el seu benestar, necessitem comprendre la seua realitat: **què els ocorre, què necessiten i què volen. Per això, hem elaborat aquest informe, el primer de l'organització en abordar problemàtiques pròpies de l'adolescència, amb un enfocament transversal de gènere i des de la diversitat.**

En un món completament tecnològic; marcat encara per la desigualtat i la violència de gènere i en el qual l'educació afectivosexual no sempre està a l'ordre del dia dins de la llar i a l'escola, **Internet es converteix en professor i consultori de la sexualitat i, amb ell, la pornografia.**

L'adolescència és una etapa de la vida complexa, en la qual culmina la construcció de la identitat pròpia, també la sexualitat. Tot això, amb l'entorn digital com un espai més de la realitat.

La tecnologia no ha generat la pornografia, però sí que l'ha feta més accessible. L'auge de la «**nova pornografia**» accessible, il·limitada (tant en contingut com en mena de pràctiques), anònima i interactiva¹, es converteix en una peça més de la seua sexualitat, impacta en la seua manera de relacionar-se i pot derivar en conductes de risc o nocives.

Durant la redacció d'aquesta publicació, ens hem trobat en una situació inesperada, excepcional i dura per a moltes persones. La crisi sanitària i el confinament causats per la COVID-19 han tingut i tenen molts efectes i els continuaran tenint a llarg termini.

Entre ells, l'augment de l'ús d'Internet i les xarxes socials i, per tant, del nombre d'hores amb dispositius connectats que pot traduir-se en un major consum de materials pornogràfics, tant per part

d'adolescents com de persones adultes. A més, la crisi sanitària no ha acabat, per la qual cosa aquesta situació podrà allargar-se durant els pròxims mesos.

Aquesta qüestió ha cridat l'atenció del món acadèmic des de fa temps, i en la situació actual, cobra especial rellevància, amb un augment dels estudis i investigacions al voltant de l'educació sexual, l'adolescència i la sexualitat. En aquest context, apareixen molts dubtes que mereixen una reflexió:

La població adolescent consumeix pornografia? La pren com a referència en les seues relacions? Li agrada allò que veu? Considera que hi ha violència o desigualtat en la pornografia? Per què la busca? Com la descobreix? Com estan representades en ella les persones LGBTI? Com es reflecteixen les realitats de gènere? L'educació afectivosexual que rep li resulta suficient? Considera que necessita saber-ne més?

Aquestes són les preguntes que ens hem fet en Save the Children, amb la finalitat de contribuir a garantir el benestar i desenvolupament integral de la infància i adolescència, a través de propostes que s'ajusten a la realitat, **sense tabús.**

Per a aconseguir aquest objectiu, és essencial **no prejudicar ni subestimar** a la població adolescent. Per això, els hem preguntat directament a través de dos mètodes: (i) un estudi quantitatiu amb **enquestes a 1.680 estudiants d'entre 13 i 17 anys** en centres educatius a tota Espanya; (ii) un estudi qualitatiu d'**11 tallers** amb persones **entre 14 i 18 anys², el primer amb resultats específics per a la Comunitat Valenciana³.**

1 Ballester J. & Orte C., 2019.

2 L'enquesta s'ha realitzat de manera presencial en centres educatius al llarg del territori nacional, de manera telemàtica. Quant a la part qualitativa, a més dels grups de discussió s'han realitzat entrevistes a professionals de l'àmbit de la intervenció i de la investigació.

3 El nivell de confiança és el mateix per a totes les comunitats estudiades (95%), així com en les condicions d'heterogeneïtat també (P=Q=50%). L'error mostral varia sobre la base de les diferents grandàries mostrals obtingudes en els diferents territoris. En el cas de la Comunitat Valenciana (n=204) és de 7.

L'ADOLESCÈNCIA

L'adolescència com etapa crucial de la vida

Segons l'OMS⁴ l'adolescència és «el període de creixement i desenvolupament humà que es produeix després de la infantesa i abans de l'edat adulta, entre els 10 i els 19 anys. Es tracta d'una de les etapes de transició més importants en la vida de l'ésser humà, que es caracteritza per un ritme accelerat de creixement i de canvis, superat únicament pel qual experimenten els lactants».

En aquest sentit, el Comitè dels Drets del Xiquet⁵, demana als Estats posar el focus en l'adolescència, amb la finalitat de promoure els seus drets i ajudar-los a superar els problemes als quals es poden enfrontar en la transició de la infantesa a la vida adulta, en un món cada vegada més complex. Així, la descriu com una etapa única i com una oportunitat decisiva per a les seues futures possibilitats en la vida. L'organisme ve a aclarir que les experiències positives en la primera infància són clau per al desenvolupament adolescent, però que també aquest últim és crucial per a la vida adulta. En definitiva, és necessari invertir i intervindre en l'adolescència.

Les expectatives de la població adolescent sobre la vida i el futur, així com les mateixes expectatives de la població adulta sobre l'adolescència són realment altes. S'espera molt de l'adolescència, i complir aquesta meta és una tasca ja per si mateix complicada.

Aquesta etapa de la vida és una exploració interna i **es produeixen moltíssims canvis que són l'avantsala de l'etapa adulta**. Està marcada per la recerca i construcció d'una identitat pròpia⁶ a base d'assaig i error. A més, en aquest

període influeixen factors no sols individuals, sinó també socials, culturals i econòmics. A més a més, una part fonamental és **el cos i els canvis** que es van descobrint. Aquesta exploració corporal no escapa dels mandats de gènere adoptats per la societat.

Factors com la desigualtat o la discriminació poden adquirir una major dimensió durant l'adolescència. De nou, segons el Comitè, la desigualtat i la fixació d'estereotips afecten especialment les adolescents; les normes de gènere i la masculinitat tradicional limiten els drets dels xics. D'altra banda, la discriminació, l'estigmatització, la falta d'informació i suport familiar i social són una realitat per a adolescents gais, lesbianes, trans, bisexuals i intersexuals⁷.

Tot això, s'entremescla amb la percepció de l'adolescència per part de les **persones adultes**. A vegades observem a l'adolescència des del **prejudici**, des del nostre esquema de valors adult. En altres ocasions, simplement **desconeixem** els desitjos i les preocupacions que envaeixen als qui es troben en aquesta etapa.

4 Organización Mundial de la Salud, s.f.

5 Comitè dels Drets del Xiquet de Nacions Unides, 2016.

6 Martínez Benlloch Et al., 2008.

7 Comitè dels Drets del Xiquet de Nacions Unides, 2016.

El món virtual, una part més de la vida adolescent

Tal com es va estudiar en *Violència viral*⁸, no podem entendre les relacions socials hui dia sense Internet, i el mateix ocorre amb la població adolescent. A diferència de les persones ja entrades en l'edat adulta, **la població adolescent actual ha nascut en ple apogeu digital**. Segons les últimes dades sobre ús d'Internet, el 91,6% de les persones de la Comunitat Valenciana d'entre 10 i 15 anys utilitzen Internet, xifra que aconseguix el 100% en el cas de les persones entre 16 i 24 anys⁹. Encara que tampoc podem oblidar que existeix un factor socioeconòmic molt important: la **bretxa digital** que afecta la població infantil més vulnerable, de manera que la infància i l'adolescència amb menys recursos no sempre disposa d'ordinador o accés a Internet.

Les TRIC¹⁰ són una part més de la vida, per la qual cosa ja no hi ha una separació entre el «real» i el virtual. Però l'entorn digital també té qualitats pròpies, caracteritzant-se principalment per la **interconnexió, rapidesa immediata¹¹ i, moltes vegades, per l'anonimat¹²**. A més, es mou des de xicotetes comunitats fins a la macrocomunitat global¹³, el que desperta la consciència i un sentiment de pertinença a un grup (o grups) determinat.

L'entorn digital és un espai de construcció social cada vegada més central en les nostres vides, i

per a la població adolescent, això implica el desenvolupament de la identitat i de la consciència de la sexualitat, on es projecten també els canvis físics i psicològics.

L'espai digital està ple de beneficis com connectar-nos amb persones que estan molt lluny, informar-nos de manera ràpida i fàcil, escoltar música o veure vídeos a l'instant. No obstant això, Internet no deixa de ser un reflex del món. Si la societat en la qual es desenvolupa està marcada per la desigualtat de gènere, Internet també respondrà als estereotips i rols de gènere, a l'homofòbia, a la transfòbia, etc.

És en aquest context on sorgeixen **pràctiques sexuals** com el sexting (enviament de material sexual de manera consentida), i on sorgeixen també els riscos associats com el sexting sense consentiment (la persona que rep el contingut sexual, el reenvia sense el consentiment de l'emissora). En aquest sentit, són **ells** els qui **més el demanden** i són **elles** els qui **envien més contingut** d'aquest tipus i també les que pateixen una major penalització social. Les **persones LGTBI** participants asseguraven que **aquesta repercussió no és tan freqüent** com en el cas de persones heterosexuales.

(...) « Quan entrem en classe deixem el mòbil i a l'eixida estem amb el mòbil a la mà, anem al bany amb el mòbil... Estem amb el mòbil amb les xarxes socials » (...)

Xica adolescent¹⁴

8 Save the Children España, 2019.

9 INE, 2019.

10 La immersió de les tecnologies en les nostres vides és tal, que el concepte de les Tecnologies de la Informació i Comunicació (TIC) ha quedat obsolet, substituint-se pel terme Tecnologies de Relació, Informació i Comunicació, TRIC.

11 Castells, 2009.

12 Linares, 2019.

13 Zafra, 2010.

14 Les cites incloses en aquest Annex pertanyen a l'estudi qualitatiu a nivell estatal, per la qual cosa no són específics de la Comunitat Valenciana. No obstant això, creiem que és d'interès incloure les veus directes de la població adolescent i equips de professionals que han participat en l'estudi.

La sexualitat adolescent

La sexualitat és una dimensió inherent a totes les persones que defineix la forma única i irrepetible que té cadascun i cadascuna de viure el seu sexe, és a dir, el seu cos, el seu gènere, el seu desig, les seues pràctiques, els seus genitals, la seua parella o parelles, etc. És freqüent caure en l'error de creure que és sinònim de genitals o de les pràctiques que es fan amb ells, de manera que confonem la part amb el tot.

Així, **quan parlem de sexualitat parlem de diversitat, de maneres de ser, de maneres d'expressar-se i de maneres de relacionar-se.** Totes les persones duen a terme el seu desenvolupament sexual general, que pot ser molt divers i que pot anar a diferents velocitats¹⁵.

Hui dia, no podem parlar de sexualitat adolescent sense tindre en compte la tecnologia. Els estudis sobre l'adolescència i el seu ús d'Internet i les xarxes són clau per a comprendre com i on es desenvolupa aquesta sexualitat.

Tampoc podem deslligar la pornografia d'aquest procés. **La majoria d'adolescents consumeixen pornografia, i a vegades molt sovint.** Aquests continguts impacten de manera significativa en el seu desenvolupament i en la forma en la qual viuen les seues relacions. Si comptem a més l'estés ús de les tecnologies entre adolescents, com els mòbils, l'intercanvi de pornografia és més senzill que mai.

Per això, és necessari **facilitar-los la informació i eines suficients en relació amb la sexualitat i a l'ús responsable de les tecnologies.** Sense fomentar l'educació afectiva i sexual, així com l'ús segur i responsable d'Internet, existeix una major exposició a situacions i conductes de risc. Per exemple, al sexe sense protecció que pot implicar malalties de transmissió sexual o embarassos no desitjats; o portar a contactar amb persones desconegudes a través d'Internet, la qual cosa al seu torn pot derivar en situacions d'abús sexual (grooming digital).

Segons l'OMS, l'accés a **la informació és un factor molt important**, ja que les persones adolescents no tenen les mateixes eines que les persones adultes per a valorar les conseqüències de les decisions que prenen en relació amb la salut i les relacions sexuals.

A més, la mateixa organització apunta que a les persones adolescents no se'ls facilita el mateix accés a la legislació i serveis en salut sexual i reproductiva que a les persones adultes. D'altra banda, quan sí que tenen accés, el recel cap a l'adolescència activa sexualment per part de qui ha de proporcionar aquest accés pot convertir-se en un obstacle¹⁶.

D'altra banda, hi ha altres factors que també juguen un paper important a l'hora de dur a terme pràctiques de risc (no únicament sexuals). Segons s'acosta a l'etapa adulta (especialment a partir dels 15 anys), les persones adolescents perceben menys els riscos i les conseqüències a llarg termini, i són més vulnerables a la pressió dels seus iguals que les persones de menor edat¹⁷. Aquests factors també han de tindre's en compte a l'hora d'avaluar què és el millor per al benestar de l'adolescència, i per tant, tindre en compte l'edat i moment maduratiu en el qual es troba.

L'entorn influeix en el desenvolupament de l'adolescència i en la construcció de la seua sexualitat. El grup d'iguals, la família, la comunitat, etc., seran grups molt importants que influiran a l'hora de viure i construir la seua sexualitat i, en conseqüència, en l'accés i consum de pornografia.

La sexualitat està marcada pel **gènere**. La prova de la sexualitat i virilitat per als adolescents; la preocupació de les adolescents per la satisfacció masculina; la cosificació i hipersexualització de les xiques; la sexualitat i pornografia basades en la desigualtat i l'heteronormativitat, etc. Totes aquestes qüestions condicionen el desenvolupament sexual dels xics i de les xiques adolescents.

15 Save the Children España, 2017.

16 Organització Mundial de la Salut, s.f.

17 Cabrera Martín, y otros, 2012.

La societat ha avançat molt. Les persones poden viure, cada vegada més, de manera lliure les seues idees, gènere, sexualitat, religió, etc. No obstant això, aquesta llibertat coexisteix, entre altres, amb una realitat que encara està arrelada.

Així, el sistema social *heteronormatiu*¹⁸ no pot deslligar-se d'aquesta anàlisi. Aquest sistema pren com a norma, i per tant com a model, una masculinitat heterosexual més tradicional. Aquesta masculinitat dominant es construeix amb base en altres variables com l'origen ètnic i la classe social, i en contraposició a la feminitat desitjada. Aquesta masculinitat i feminitat desitjades i interpretades com a norma serveixen com a barems d'aprovació d'altres tipus de feminitat i masculinitat¹⁹. Aquelles persones que s'allunyen d'aquest model normalitzat poden patir una penalització social, és a dir, ser víctimes de conductes intolerants o violentes (per exemple homofòbia)²⁰.

I aquest és el caldo de cultiu perquè, sense educació ni canvi cultural, ocorreguen formes de violència (ex: violència de gènere, ciberassetjament, discriminació, etc.), així com relacions **basades en la violència, la desigualtat i la falta de respecte** per allò que és diferent de la nostra realitat.

Tots aquests factors ocorren tant en l'entorn analògic i digital, i en aquest últim, no tot és negatiu. Internet obri la porta a **l'apoderament femení**²¹ i serveix d'eina als diferents col·lectius **LGTBI**²², per a relacionar-se amb persones de la seua mateixa orientació sexual o persones trans amb altres persones trans, així com per a resoldre les seues inquietuds d'una forma més lliure.

(...) « *Es nega que els adolescents, com totes les persones, són éssers que desitgen* » (...)

Experta, intervenció

18 Rubin, 1975.

19 Connell, 2005 Segona Edició.

20 Linares, 2019.

21 Castaño, 2008.

22 Pandora Mirabilia, 2019.

LES DADES

Amb les dades que vam mostrar a continuació, en Save the Children pretenem visibilitzar les diferents realitats de l'adolescència, tenint en compte les diferents formes en què cada persona viu el gènere, la seua identitat i la seua sexualitat. La manera d'expressar o viure el gènere és única i personal, amb variables com la identitat de gènere, l'expressió de gènere, el sexe biològic i l'orientació sexual. Tot això, fa que existisca una gran varietat de realitats i, per tant, problemàtiques específiques per a cada adolescent.

En l'anàlisi no s'han pogut estudiar totes aquestes variables, però sí que hem pogut extraure alguns resultats i tendències partint de dos criteris: orientació sexual (homosexual, bisexual i heterosexual) i identitat de gènere (binari, és a dir xica o xic i no binari). Si bé no sempre s'han pogut extraure dades estadísticament representatives, creiem que és fonamental reflectir aquelles que són rellevants. Visibilitzar aquests grups és l'única manera de poder aclarir què necessiten, què volen i elaborar polítiques públiques coherents.

A partir dels resultats obtinguts en l'enquesta, hem extret les dades de la **població adolescent valenciana**, amb l'objectiu de conèixer les tendències en el territori. Així, **les dades** que es mostren a continuació són les **més rellevants**.

La nostra intenció no és etiquetar, sinó defensar els drets de tota la infància i adolescència. Tant de bo arribe un dia en què no patisquen cap mena de discriminació, violència o exclusió, i les seues realitats i identitats estiguen tan normalitzades que no siga necessari visibilitzar-les de manera específica.

El consum de pornografia a la crisi de la COVID-19

Aquest informe ha sigut editat durant l'estat d'alarma i el confinament establits per l'emergència sanitària de la COVID-19. Segons la web Pornhub, una de les més populars del món, el trànsit mundial de consum de pornografia va experimentar un increment massiu del 18,5% el 24 de març de 2020. A més, es va produir un gran increment del nombre de visites a aquesta web per part de dones (17,4%). En el cas d'Espanya, el gran pic es va produir el 17 de març, tercer dia de confinament i també dia en què la web va anunciar la gratuïtat de la seua categoria Premium. Aquest increment va ser d'un 61,3% respecte al trànsit habitual diari.

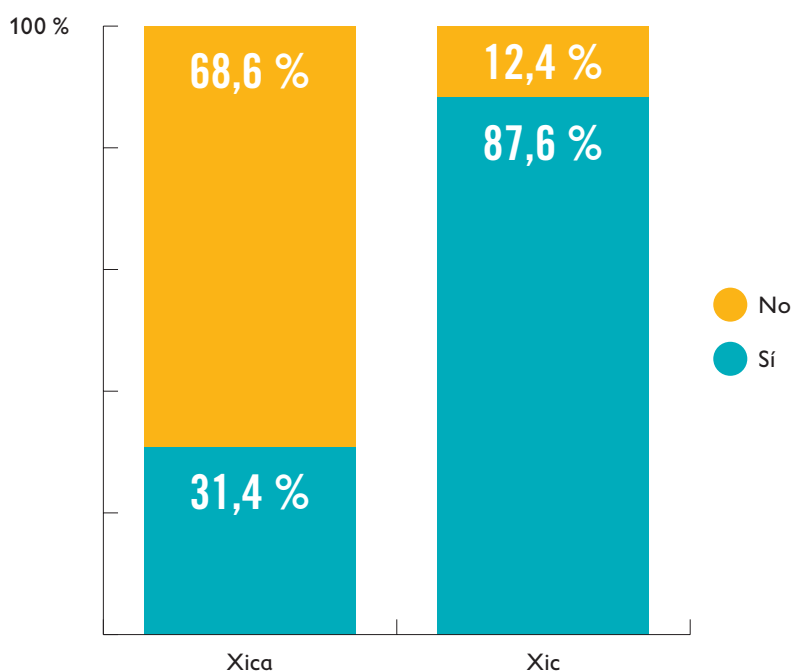
No existeixen dades (almenys fins al moment de la redacció d'aquest informe) sobre l'increment del consum de pornografia entre adolescents. En aquest sentit, es podrien plantejar dues reflexions: Consumeixen més, com les persones adultes en estar 24 hores al dia a casa? O potser consumeixen menys perquè estan convivint amb les seues mares, pares o cuidadors tot el dia?.

Han vist pornografia?

El **57,2%** d'adolescents que van participar en l'enquesta han vist alguna vegada pornografia. En dividir-ho per gènere, es comprova **una gran diferència entre xiques i xics**. Les persones amb un gènere no binari mostren una tendència

menor. Atesa l'orientació sexual s'observa que la majoria ha vist pornografia, però les respostes d'adolescents homosexuals i bisexuals mostren una major tendència.

Alguna vegada has vist pornografia?

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

Quan i com va ser el primer accés?

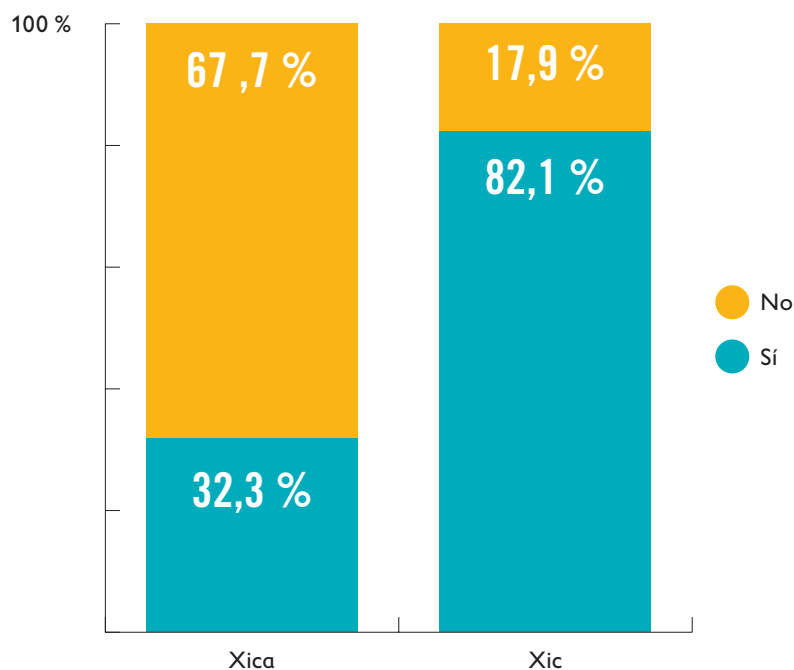
L'edat del primer contacte amb la pornografia és de **12 anys de mitjana**. La tendència general és que les **xiques** accedisquen una mica més tard a aquest contingut, amb una mitjana d'edat de **12 anys i mig**, enfront dels **xics**,

que entren en contacte per primera vegada de mitjana **una mica abans dels 12 anys**. A més, destaquen com a formes de primer accés la cerca per iniciativa pròpia, i l'accés a través del grup d'iguals²³.

23 No s'ha pogut analitzar el primer accés segons gèneres no normatius (l'única persona que ha respost el va buscar per iniciativa pròpia).

És freqüent?

Has vist pornografia en els últims 30 dies?

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

El 68,2% de les persones que sí que han vist pornografia, l'han buscada en els últims 30 dies. Aquesta freqüència presenta **importants diferències per gènere**: el 82,1% dels xics l'han consumida durant l'últim mes, enfront d'un 32,3%

de les xiques. En relació amb **l'orientació sexual**, tant homosexuals, com bisexuals i heterossexuals segueixen la mateixa tendència, la majoria la consumeix amb freqüència.

Quin tipus de consum?

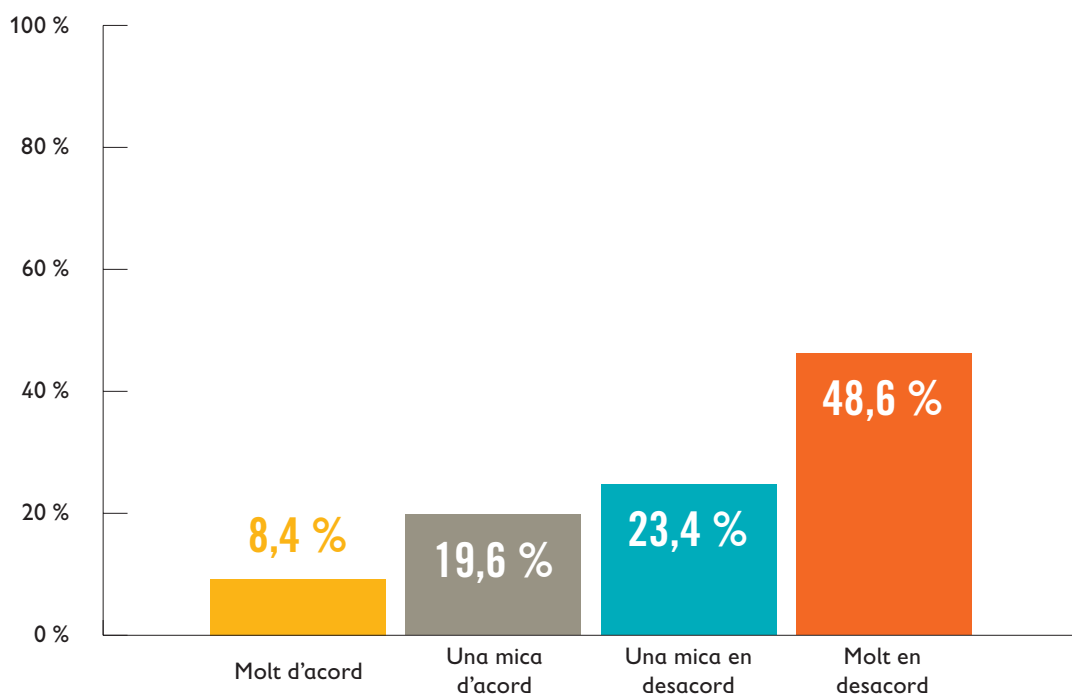
(...) « A les famílies els preocupa que consumisquen porno però no els preocupa regalar-los un mòbil des dels huit anys » (...)

Expert, iniciativa ciutadana

S'observa que la població adolescent a la Comunitat Valenciana segueix els patrons de la població total enquestada. Així, veiem que el principal mecanisme per a accedir a aquests continguts són les pàgines **web, que no paguen per ells** i que la majoria **no sol utilitzar les xarxes socials o aplicacions** per a veure pornografia. A més, el 94,4% la veu en la intimitat i ningú l'ha vista

amb la seua parella. Finalment, **consideren que el seu consum és responsable**, encara que el **28% indica que sí que sent que consumeix més pornografia de la que li agradaria**. A la pregunta: «Estàs d'acord amb: sovint sent que consum més pornografia de la que m'agradaria», hem obtingut les següents respostes:

Sovint sent que consumisc més pornografia de la que m'agradaria

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

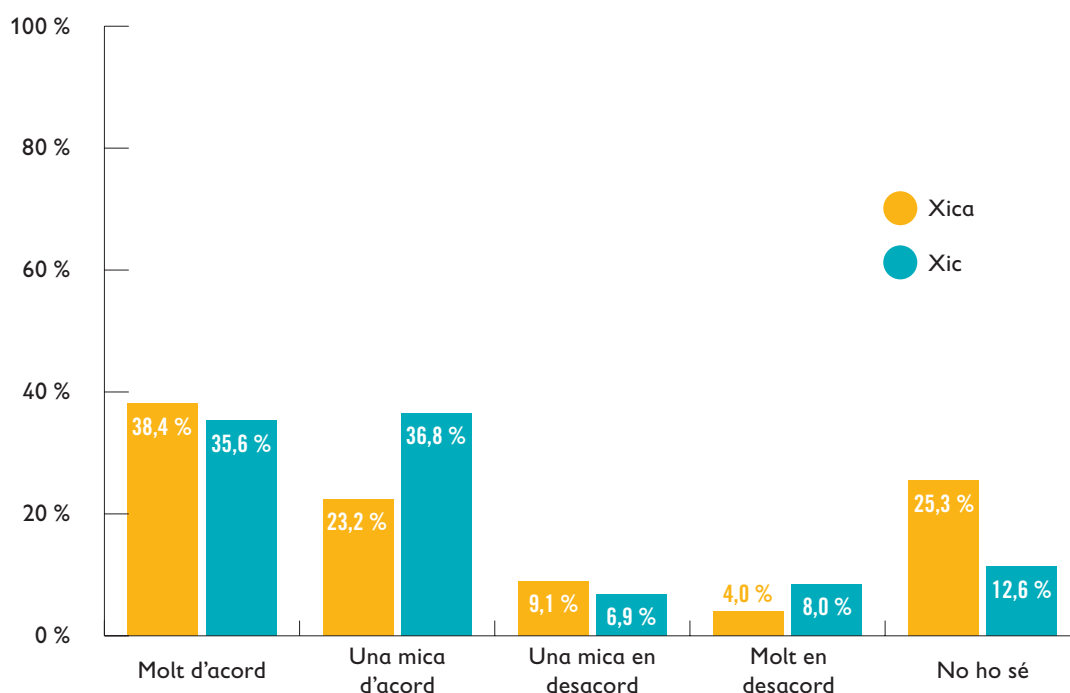
Com la perceben?

El 85,5% de les persones considera que la pornografia que consumeixen compleix les seues expectatives.

D'altra banda, hem analitzat si saben distingir la realitat vs. ficció en la pornografia. El 44,4% pot diferenciar entre la pràctica de les seues pròpies relacions sexuals i les que apareixen en la pornografia. No obstant això, un 26,2% creu que aquestes sí que s'assemblen, mentre que quasi un terç respon que no ho sap, encara que aquest últim percentatge pot deure's a les persones que no veuen pornografia.

Quant a les escenes violentes, l'àmplia majoria (66,5%) reconeix que els continguts pornogràfics a vegades són violents. Destaca que elles són les que més dubten si hi ha continguts violents o no (un 25,3% de xiques no sap si hi ha diferències entre la pornografia i les seues pràctiques sexuals), la qual cosa pot estar relacionat amb un menor consum. Les dues persones amb gènere no binari reconeixen la violència. Segons l'orientació sexual, totes segueixen la mateixa tendència: la majoria sap identificar la violència.

Creo que los contenidos de la pornografía son a veces violentos

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

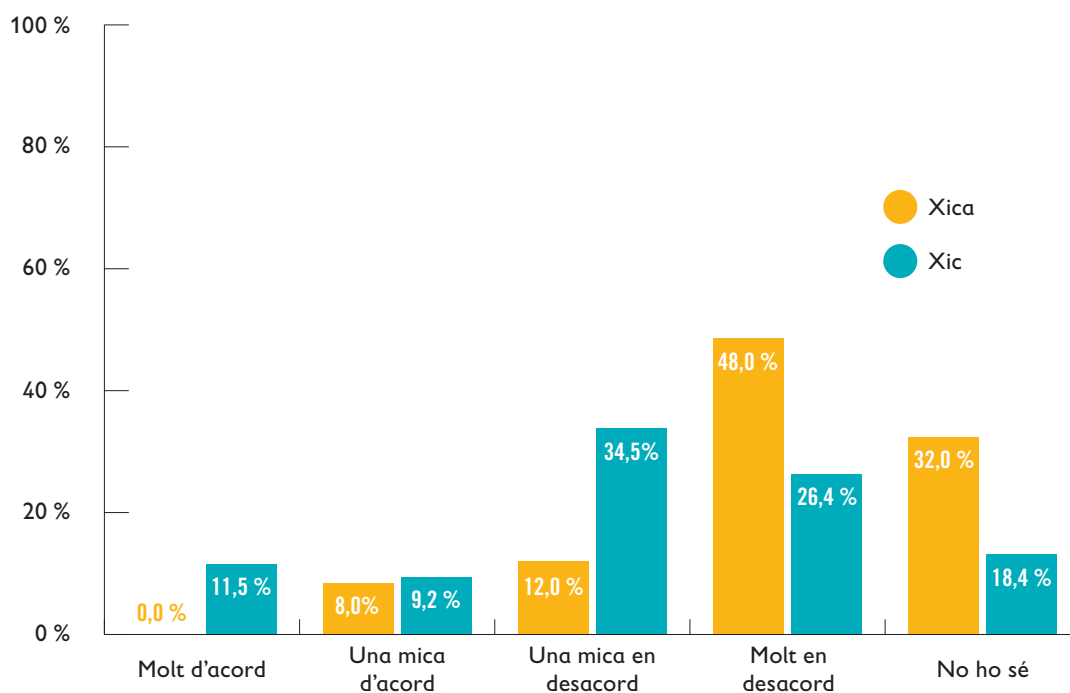
(...) « Si tu estàs així normalet i et posen un vídeo en el qual estan assotant a una pava perquè això és el que et posarà a to» (...)

Xic adolescent

En relació amb la percepció sobre la igualtat en la pornografia s'observa la mateixa tendència que amb la percepció de la violència. **Al voltant del 60% creu que la pornografia normal-**

ment no és igualitària, i les xiques reconeixen la desigualtat quasi el doble que els xics. Quant a l'orientació sexual, la tendència és similar respecte a la identificació de la violència.

Normalment, en la pornografia, la relació entre homes i dones és igualitària

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

En preguntar-los pels vídeos que més els agraden, una clara majoria prefereix aquells en els quals no hi ha una jerarquia i, en segon lloc, en els quals la dona adopta el rol de poder.

Finalment, **sí que són capaços d'identificar altres riscos en la pornografia.** El 69,1% reconeix que es representen pràctiques de risc, com, per exemple, el sexe sense preservatiu.

Com influeix la pornografia?

Igual que consideren que no consumeixen més pornografia de la que deuriem, la majoria no ha deixat de costat altres activitats per veure vídeos

sexuals. No obstant això, resulta preocupant que **un 22,4% sí que ha deixat alguna vegada de realitzar-les.**

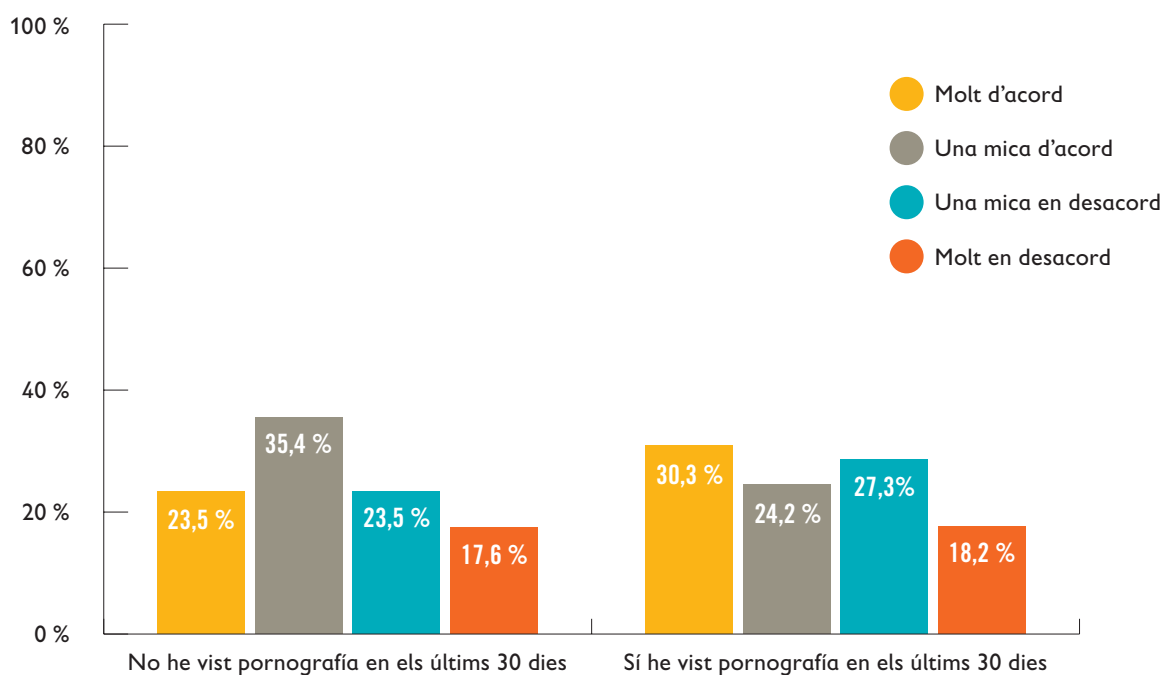
(...) «Influeix moltíssim. Encara que no vulgues que influísca sí que influeix i això és el dolent perquè després et poden agradar coses que moralment poden no agradar-te res, però et continuen posant. És com que encara que tu no vulgues, et posen» (...)

Xic adolescent

El 23,5% opina que la pornografia li ha influït molt o bastant en les seues pròpies relacions sexuals. A més, se'ls ha preguntat amb quin rol s'identifiquen més en la pornografia: la majoria d'adolescents que han respost **s'identifica més amb un paper passiu.**

D'altra banda, **el 56% pensa que les seues relacions sexuals són menys freqüents del que li agradaria, una reflexió amb la qual estan més d'acord les persones que consumeixen pornografia habitualment.**

Pense que les meues relacions sexuals són menys freqüents del que m'agradaria.
Segons freqüència de consum

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

D'altra banda, **més de la meitat (57,4%) creu que la pornografia pot donar idees** per a les seues pròpies experiències, i **són ells qui més ho creuen**.

En aquesta mateixa línia, al **60,7% d'adolescents, li agradaria posar en pràctica allò que veu**. Així, **la meitat d'adolescents que han respost ha imitat el que ha vist**, més ells que elles.

La construcció de desig sexual

Hui dia la nova pornografia (il·limitada, accessible i gratuïta), representa relacions sexuals fictícies, amb cossos irrealment i marcades per la violència, la falta de consentiment, desigualtat, representant el dolor físic de la dona com a eròtic, i a vegades, per l'abús sexual infantil.

El desig sexual de la població adolescent es construeix, en gran manera, sobre el consum de pornografia. La normalització d'unes certes pràctiques «atenua la moral o ètica» i fa més fàcil que comportaments violents i vexatoris formen part del desig sexual de l'adolescència. Aquestes conductes normalitzades abasten molts tipus de pràctiques sexuals i, per tant, moltes categories o tipus de pornografia.

En aquest sentit, les webs de pornografia incorporen categories com a «Adolescent, Jovenetes/Vells, Madures, Mare amb la qual em gitaria, Asiàtiques, Negres, Pits xicotets, Lesbianes», etc. Són categories en les quals es continua amb la idea del desig sexual masculí i heterosexual com el «vàlid» i amb la reducció de les dones a objectes sexuals o situades en una situació de desigualtat²⁴.

Altres opcions de vídeos pornogràfics ofereixen una visió eròtica del sofriment físic de les dones, categories com a «Doble penetració, o gagging

Tenint en compte totes les variables analitzades, podem observar que la població adolescent pot reconèixer que el contingut visualitzat en la pornografia no és real. A més, són capaços de percebre aquest contingut com a violent i d'identificar la desigualtat de gènere en les relacions que es mostren. No obstant això, **la capacitat d'identificació d'aquests aspectes nocius de la pornografia no impedeix que hi haja adolescents que posen en pràctica les escenes visualitzades**.

(de l'anglès, tindre arcades)», en resum, mostren a dones patint dolor per múltiples causes. Altres vídeos normalitzen l'absència de consentiment i desig sexual femení des de la primera de les escenes. Finalment, cal destacar els vídeos en els quals s'infantilitzen a les dones amb aparença de menors (p. ex. «Barely legal/Quasi il·legal»), i fins i tot vídeos en els quals es grava a menors d'edat²⁵.

L'exposició a aquest material sense disposar de la maduresa i eines necessàries sobre sexualitat, consentiment i autonomia del cos, etc., pot conduir a eixa normalització dels continguts.

Tot això resulta molt preocupant si tenim en compte que **el 69,2% d'adolescents que han vist pornografia creu que dona idees** per a les seues pròpies experiències sexuals (en major mesura ells) i **al 73,2% dels qui consumeixen més sovint pornografia els agradaria posar en pràctica** el que han vist. Al final, com hem vist **el 50% d'adolescents que ha vist contingut pornogràfic ha portat alguna escena a la pràctica**.

²⁴ Gavilán, 2018.

²⁵ Gavilán, 2018.

Pràctiques de risc o nocives

Identifiquem com a pràctiques de risc **aquelles que poden afectar el benestar i al desenvolupament de les persones**. En el cas d'aquest estudi, ens referim a aquelles amb conseqüències sobre la salut física de la població adolescent i les que afecten la seua salut psicossocial.

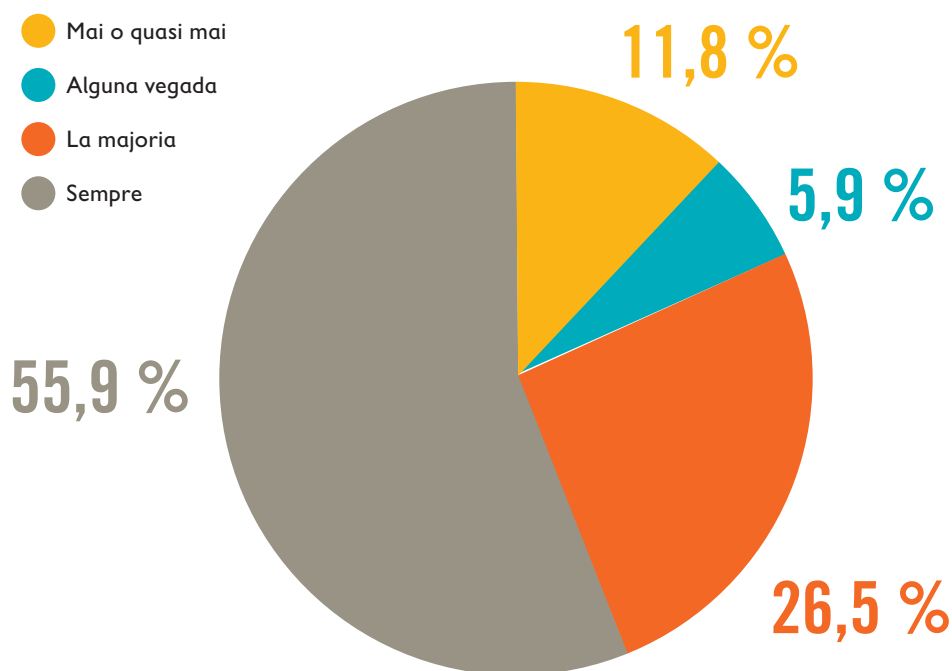
El benestar integral i el desenvolupament lliure i positiu formen part dels drets fonamentals de l'adolescència. Per tant, totes les conductes que impacten negativament sobre aquests dos aspectes, estaran també vulnerant els seus drets.

Parlem de conductes de risc com les relacions sexuals basades en jerarquies de poder, que condueixen a una pèrdua de llibertat o la cosificació de l'altra persona i qualsevol violència en la parella, especialment la violència de gènere.

Exposar-nos a altres persones a través de fotos o vídeos íntims (com en el sexting o en vídeo xats) també suposa un risc; com perdre el control sobre la difusió del contingut i les nostres imatges poden arribar a moltes persones o no poder eliminar-les definitivament d'Internet.

Finalment, tampoc podem oblidar els riscos sobre la salut de pràctiques com les relacions sexuals sense protecció poden acabar en embarassos no desitjats o patir infeccions i malalties de transmissió sexual (ITS i MTS²⁶).

Ús de protecció en les relacions sexuals

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

²⁶ La Infecció de Transmissió Sexual (ITS) i Malaltia de Transmissió Sexual (MTS) són dos conceptes molt relacionats i que solen utilitzar-se indistintament. No obstant això, no és exactament el mateix. El fet de contraure una infecció per contacte sexual directe (ITS) no implica que la persona present símptomes o convertir-se en una malaltia (MTS). Per exemple, contraure el virus del papil·loma humà (VPH) no sempre deriva en un càncer de coll uterí.

Un alt percentatge d'adolescents no sempre utilitzen mètodes per a previndre l'embaràs o les malalties de transmissió sexual²⁷.

Pràcticament el total d'adolescents no ha visitat **vídeo xats de contingut sexual**, però un **4,8% sí que ha participat alguna vegada**.

El 14,9% ha contactat, almenys una vegada, amb persones desconegudes per Internet amb finalitats sexuals. Si se'ls pregunta si utilitzen aplicacions per a lligar, els resultats són similars. Els resultats de la resposta podrien deure's a què entén l'adolescència per «lligar» i «contactar amb finalitats sexuals». A més, cal tindre en compte que les aplicacions i plataformes són canals per a socialitzar i relacionar-se d'una manera genèrica i habitual en menors d'aquestes edats.

Finalment, les persones que han vist pornografia alguna vegada, han compartit fotos o vídeos íntims en Internet i xarxes socials amb més freqüència que els qui no han vist pornografia (29,1% enfront del 12,2%).

Malgrat ser un percentatge molt xicotet, mostra una realitat creixent i resulta necessari per a analitzar les tendències en el passat i de cara al futur. És un fenomen recent dels últims anys, i que comporta un alt risc de patir violència sexual en línia²⁸, com ara el grooming digital, sextorsió o sexting sense consentiment. A més, la violència virtual pot ser tan real i nociva com la física, i s'entremescla amb ella. Una situació en la qual un adult contacta amb una adolescent, enganyant-la perquè li envie material sexual, podria derivar en una trobada real, en el qual pot produir-se un abús sexual físic.

27 No ha sigut possible explotar la relació entre l'ús de preservatiu i la pornografia.

28 Save the Children España, 2019.

El consentiment

La rellevància del debat sobre el consentiment, així com els resultats obtinguts en la investigació fan necessari abordar-lo de manera específica.

(...) *“Normalment en les violacions si la dona no diu que no per a ells és que poden i, clar, en el porno no diuen res; no diuen ni que no ni que sí ni res, aleshores ells pensen que poden fer-ho”*
(...)

Experta, acadèmia

El consentiment implica tant dir sí com poder dir no, en qualsevol moment i sense sentir pressió o amenaces (tant físiques com aquelles més subtils). El consentiment, entès com la base d'acord comú entre els qui es relacionen a través del sexe, es basa en la llibertat de cada persona per a expressar el seu desig i per a rebuïjar-lo. Per a poder consentir és necessari partir de la igualtat.

L'aspecte més perillós de la pornografia és que no es precisa o ni tan sols es planteja que haja de donar-se consentiment, a més de l'exercici explícit de la violència. En moltes ocasions, **les dones no expressen el seu consentiment i fins i tot apareixen experimentant desgrat o fins i tot dolor**, sense que això altere el desenvolupament de l'escena.

Aquesta **normalització** de l'absència de consentiment unida a la **falta d'una capacitat de pensament crític**²⁹ desenvolupada a través de l'educació, **pot impactar negativament en la construcció del desig i de les relacions sexuals, socials i de parella.**

(...) *“Quan moltes vegades ix d'ací assetjament i moltes merdes per exemple. Quan moltes vegades t'emborratxes o et drogues i vas amb aqueix pensament i et tires en planxa per una tia, encara que et diga que no (...) Clar, perquè no ho penses”* (...)

Xic adolescent

Professionals d'intervenció i de l'acadèmia mostren la seua preocupació assenyalant que, en la pornografia, el consentiment brilla per la seua absència, la qual cosa pot impactar negativament en el desig sexual de l'adolescència. A vegades, la dona apareix patint, amb dolor, sense que el resultat de l'escena varie. En aquest sentit, els hem preguntat si han imitat alguna escena i si ho han fet **amb consentiment o de mutu acord**. Veiem que el 42,9% ha imitat alguna vegada de mutu acord el que veuen. **Resulta molt preocupant que no sempre és de mutu acord**³⁰, si tenim en compte, a més, les pràctiques de risc que observem en la pornografia.

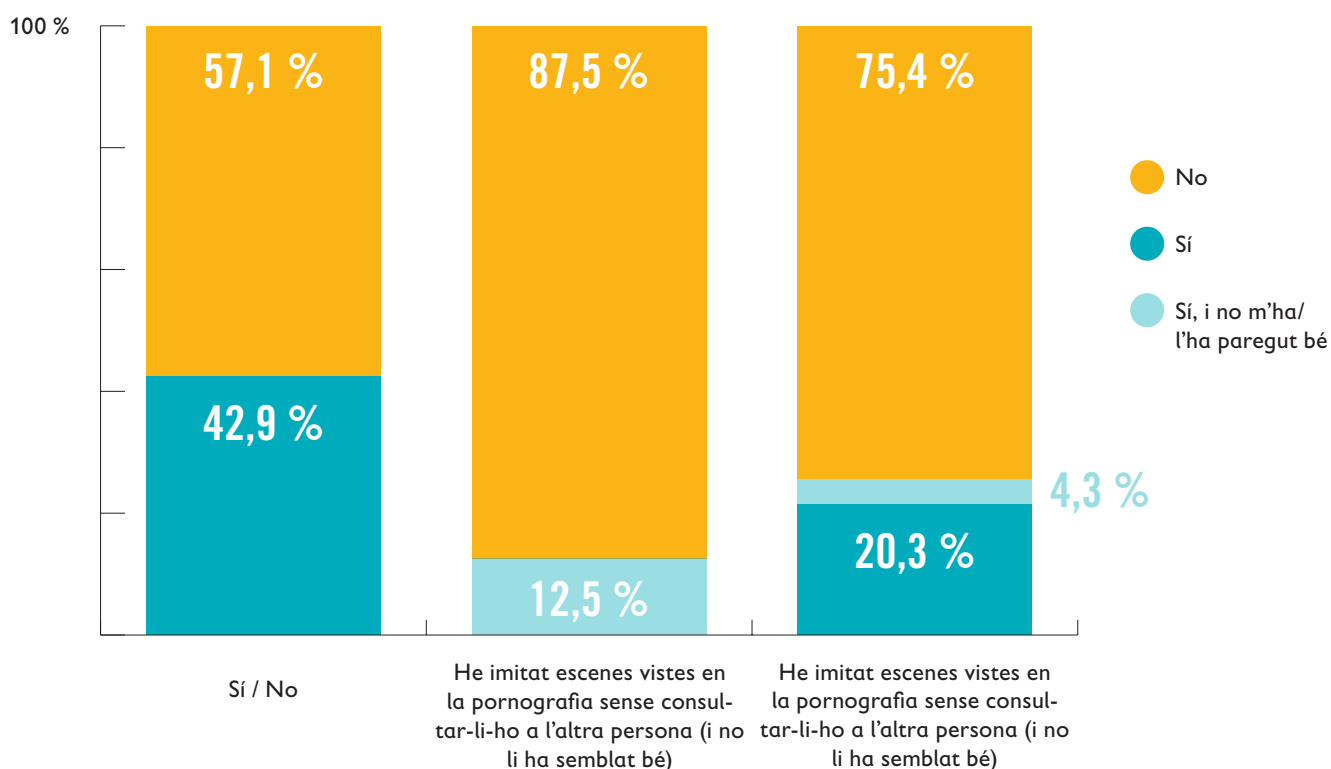
(...) *“Hi ha xavals que m'han vingut després d'un taller a dir-me que no sabia que el que feien estava mal i que com ho poden canviar”*
(...)

Experta, intervenció social i activisme

29 En les entrevistes dutes a terme amb professionals de la investigació i intervenció, es posava l'accent en la necessitat que l'adolescència siga crítica amb el que està veient, i que la manera de ser-ho és a través de l'educació i sensibilització.

30 A l'hora d'interpretar les dades és necessari tindre en compte que no totes les persones enquestades han respost a aquesta pregunta i que, a més, una mateixa persona ha pogut respondre a més d'una pregunta. D'altra banda, és important prendre amb precaució els resultats d'aquesta pregunta. La resposta es pot veure condicionada pel fet que implicaria reconèixer davant un mateix que ha pogut patir o cometre abús sexual. L'autopercepció de la violència és una construcció complexa en totes les edats, i en l'adolescència es veu travessada, a més, per majors pressions de l'entorn i per falta d'experiència i educació.

Has posat/han posat amb tu en pràctica escenes de pornografia?

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

El perill de la pornografia per a la població adolescent

El perill de la pornografia és que la població adolescent **conforme el seu desig al voltant d'allò que veu, a pesar que siga violent o desigual.**

El perill és que es facen adults pensant **que el seu consentiment, els seus desitjos i preferències, o els de la resta, no tenen per què ser tinguts en consideració.**

El perill és que **pensen que això està bé.**

Educació afectivosexual i pornografia

L'educació afectivosexual

L'educació afectivosexual és un dret recollit en la Convenció sobre els Drets del Xiquet -que en tant que ratificada per Espanya forma part de l'ordenament jurídic-, que estableix com a fins de l'educació “preparar al xiquet per a assumir una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat de sexes” (article 29). Per tant, se'ls estaria privant d'una part de la seua formació integral.

Com a contingut educatiu, és una activitat pedagògica gradual, amb continguts rigorosos i objectius, basats en la biologia, en la psicologia i en el desenvolupament social. Segons la UNESCO, aquesta educació dota a la infància i adolescència de coneixements, habilitats,

actituds i valors que els apoderaran per a tindre una bona salut, gaudir de benestar i dignitat, desenvolupar relacions socials i sexuals respectuoses, entendre com les seues decisions afecten el seu propi benestar i el dels altres i conèixer quins són els seus drets al llarg de la vida i de quina manera poden protegir-los³¹.

Per això, és essencial que siga un contingut reglat que comence en edats primerenques, adaptant-se a la maduresa i a les diferents etapes educatives, amb un enfocament clar en igualtat de gènere i en la diversitat sexual i de gènere.

(...) « L'educació sexual que ens donen és posar un preservatiu en un penis de plàstic » (...)

Xica adolescent

A través de l'educació podem apoderar-los. L'educació afectivosexual és una eina de prevenció davant la violència contra la infància i adolescència, que els permet ser capaces de previndre, detectar i reaccionar davant situacions de risc. **Hem d'acabar amb el tabú** sobre la sexualitat infantil i potenciar el diàleg durant la infància i l'adolescència.

La Comunitat Valenciana compta amb el **Programa d'Intervenció en Educació Sexual (PIES)** ofert per la Generalitat, entre els continguts de la qual s'inclouen la sexualitat com a experiència, l'autonomia corporal, la desigualtat, etc. No obstant això, només s'imparteix a partir de 3º de la E.S.O., és a dir, a partir dels 12 anys.

31 Orientaciones técnicas internacionales sobre educación en sexualidad, UNESCO, 2018.

És suficient?

D'on obtenen la informació aleshores?

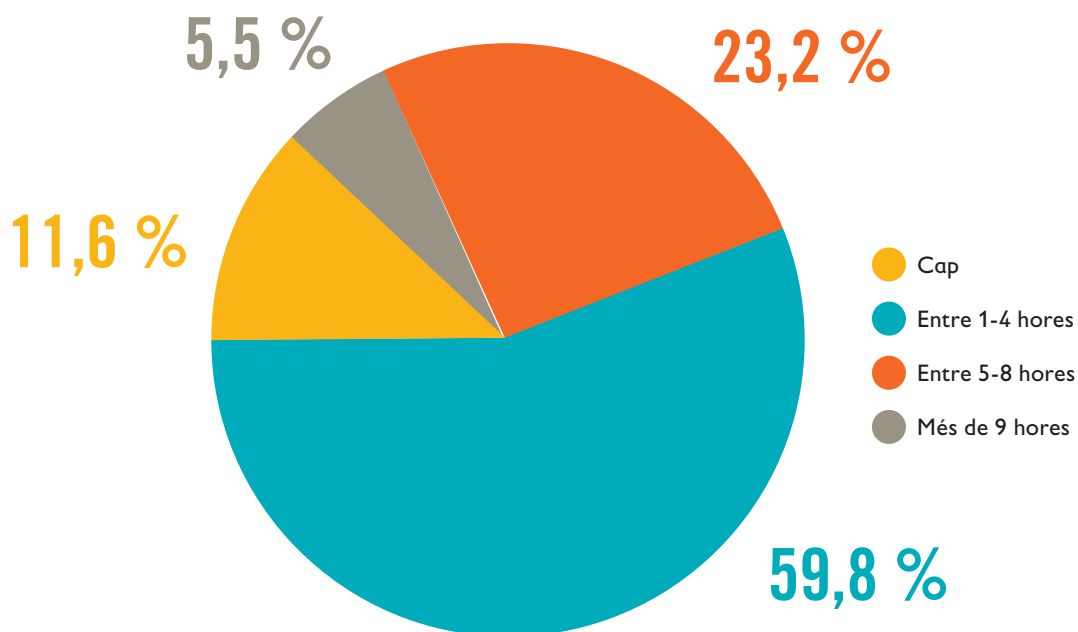
La població adolescent rep informació de fonts molt diferents, però la que predomina, sens dubte, és el grup d'iguals (amb un 68% de freqüència de resposta), seguida per les mares (38%), la experiència pròpia (36%) i internet (34%).

En la pràctica, tot el que saps sobre sexualitat, ¿On ho has après?

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

Quantes hores de formació en sexualitat has rebut en el teu centre educatiu?

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de l'enquesta

El 59,8% només han rebut entre 1 i 4 hores de formació sobre sexualitat en els últims dos anys i l'11,6% cap. Únicament 9 adolescents han rebut més de 9 hores en els últims dos anys. Aquesta formació no és suficient perquè pugui impactar de manera significativa en l'adolescència, ni perquè puguin incorporar conceptes com el consentiment o l'autonomia corporal. A més, el contingut de les sessions moltes vegades se centra en prevenció de l'embaràs o conceptes anatòmics, la qual cosa fa que la part afectiva, la igualtat i la diversitat, puguin no tindre's en compte.

En aquest sentit, **al 48,5% d'adolescents els agradaria tindre més informació sobre sexualitat.** Això reflecteix clarament que la que tenen els resulta insuficient. D'altra banda, cal assenyalar que al 42,3% li fa igual, la qual cosa mereix una reflexió: els fa igual perquè ja saben el que necessiten?, perquè no tenen interès en la sexualitat?, perquè no els resulta útil el contingut?

Sembla que la necessitat d'informació augmenta amb la visualització de pornografia: **més del 70% que l'ha vista vol més informació, enfront del 42,9% dels qui no la consumeixen.** La necessitat d'informació també és coherent amb l'ús de pornografia com a font de sexualitat: **el 43,1% del total opina que pot servir per a aprendre sobre sexualitat i el 30,8% d'adolescents sent que la pornografia és la seua única via per a tindre informació d'aquest tipus** (tots dos percentatges augmenten amb el consum). A tot això, se suma que quan reben la formació moltes vegades ja és tard: **de mitjana, als 12 anys ja han buscat informació sobre sexualitat en Internet.**

Tots aquests resultats corroboren les nostres sospites: és urgent una educació afectivosexual de qualitat.

CONCLUSIONS

Ser adolescent no és fàcil. L'adolescència és una etapa complexa de la vida, plena de canvis, de creixement personal i físic, d'experiències, en la qual es construeix la personalitat. Un període marcat per la tecnologia com un escenari més per a desenvolupar-se; per un entorn ens diu què és ser dona i què és ser home; mentre les persones adultes observen amb recel el seu desig sexual i no comprenen què hi ha en les xarxes socials que siga tan atractiu.

L'entorn digital no escapa dels defectes de la nostra societat, en la qual encara hi ha desigualtat i violència de gènere i en la qual es discrimina la diversitat. Tots **aquests defectes lliguen la sexualitat de les dones, marquen la masculinitat dels homes i castiguen a qui no segueix «la norma».**

Així, **la nova pornografia** en línia, gratuïta i il·limitada, segueix aquests mateixos mandats, i **perjudica l'adolescència.** Quan es troben amb ella **per primera vegada a través d'una amistat o per pròpia iniciativa, i continuen consumint-la** per a resoldre dubtes i continuen per a satisfer desig sexual. Així, **el desig sexual adolescent es va construint sobre uns fonaments irrealistes, violents i desiguals. Tot això ho saben, però reconeixen que influeix en les seues vides.** Quan la intenten imitar, no sempre demanen un consentiment previ, igual que ocorre en la pornografia. A més, els qui consumeixen pornografia habitualment, semblen més tendents a realitzar pràctiques de risc, com el sexting.

No hi ha una educació afectivosexual reglada, des d'edats primerenques, que aborde la sexualitat de manera integral, amb un enfocament d'igualtat de gènere i diversitat, que s'atrevisca a replantejar si la masculinitat que utilitzem com a baròmetre social hauria de continuar sent-ho. **L'«educació sexual» actual no prevé ni protegeix** a la infància i adolescència contra les pràctiques sexuals de risc o la violència. Desafortunadament, **això ha fet que la pornografia, a través de diferents canals, s'haja convertit en professora de la «sexualitat».**

Mentre seguim amb el debat ideològic, la infància i adolescència continua creixent en una societat digital sense les habilitats necessàries que els permeten desenvolupar-se com a éssers responsables i lliures de violència. Sense un suport sòlid, descobrint la seua sexualitat i les maneres de relacionar-se a través d'Internet i de fonts poc fiables. En la societat de hui dia, **hi ha molta informació, però la informació sense formació no és educació.** Si els grups polítics i la societat no es posen d'acord, el cost humà continuarà sent enorme, creant generacions poc preparades que continuaran heretant pautes no adequades per a previndre la violència contra la infància i adolescència.

Necessiten eines per a desenvolupar-se sense obstacles. De fet, estan demanant més informació sobre sexualitat.

No podem resoldre-ho mirant a un altre costat; l'educació afectivosexual és una urgència.

RECOMANACIONS

Recomanacions a les administracions valencianes

- Instar des de les institucions autonòmiques a **l'aprovació del Projecte de Llei orgànica de Protecció Integral a la Infància i l'Adolescència enfront de la Violència**. Només així, Espanya podrà comptar amb una legislació integral que aborde aquesta realitat i servisca de columna vertebral a una estratègia que permeta aterrar, a tots els nivells administratius, les mesures de conscienciació, prevenció, detecció, protecció i restauració.
- **En l'actual elaboració de l'Estratègia d'Infància i Adolescència que desenvolupa la Llei 26/2018, de 21 de desembre, de drets i garanties de la infància i l'adolescència, incorporar mesures concretes que garantisquen el desenvolupament de la sexualitat plena i els efectes nocius de materials sexuals i explícits a edats primerenques**. La Llei 26/2018 així ho exigeix, ja que estableix el dret de tot xiquet, xiqueta i adolescent al bon tracte i la protecció de la seua integritat física i psíquica, així com la protecció de la infància enfront de continguts perjudicials per al seu desenvolupament.
- **Educació afectivosexual**. La informació és poder i l'educació és una forma d'apoderament per a xiquetes, xiquets i adolescents. Necessitem una educació afectivosexual en igualtat de gènere i diversitat, reglada, des d'edats primerenques i adaptada a cada etapa educativa. Aquests continguts han d'abordar el consentiment, l'autonomia del cos, el desenvolupament de les emocions, de la comunicació i de relacions igualitàries que superen les estructures de gènere desiguals, així com l'heteronorma. Tots ells són aspectes fonamentals per al desenvolupament de qualsevol persona, i aquest comença en la infància.
- La Llei 26/2018, de 21 de desembre, de drets i garanties de la infància i l'adolescència estableix que les persones menors d'edat tenen dret a rebre una educació afectivosexual que els permeta desenvolupar les habilitats i actituds necessàries per a prendre decisions informades en aquest àmbit. En aquest sentit, resultaria convenient **ampliar el Programa d'Intervenció en Educació Sexual (PIES)** ofert per la Generalitat Valenciana, anticipant l'inici de l'educació afectivosexual per baix dels 12 anys, per a apoderar a xiquets i xiquetes des d'edats més primerenques. A més, seria necessari augmentar les sessions i hores de formació, perquè la incorporació d'aquests continguts siga suficient i eficaç. **La inclusió d'aquests continguts en els currículums pedagògics haurà de concretar-se en la futura Llei Integral Valenciana d'Educació (LIVE)** anunciada pel Consell.
- **Educació en ciutadania digital**. Educar en l'ús segur i responsable de la tecnologia, sense prejudicis i sense por, és essencial perquè l'adolescència sàpia manejar les esferes principals de la seua vida. No podem continuar oferint les tecnologies sense les eines necessàries per a usar-les adequadament. Precisament per això, necessitem incloure l'entorn digital en la seua educació.
- La normativa autonòmica sobre infància i adolescència assenjala que s'han de promoure programes d'educació digital dirigits a persones menors d'edat per a actuar en línia amb respecte, seguretat i responsabilitat. L'aprenentatge en el bon ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per part de la infància i l'adolescència també hauria de tindre una concreció en la futura LIVE. En aquest sentit, seria important **consolidar i fer seguiment dels continguts de Cultura Digital** que s'impartiran a partir del pròxim curs i de manera optativa en els instituts de la Comunitat Valenciana.
- Implementar de manera efectiva la **línia d'actuació de suport en ciberseguretat per a ciutadans de l'Agenda Digital de la Comunitat Valenciana**, garantint la inclusió tecnològica segura de la infància i l'adolescència.
- Instar des de la Generalitat Valenciana al Govern estatal per a **impulsar la col·laboració entre l'Administració i plata-**

formes d'Internet amb l'objectiu d'implementar mecanismes de regulació de l'accés a contingut pornogràfic, que assegure que menors d'edat no accedeixen a la pornografia. Aquestes plataformes han de conscienciar-se i ser responsables, assegurant-se que, si el contingut no és adequat per a menors d'edat, no se'ls permeten l'accés a menors de 18 anys.

- **Implementar, tant a escala estatal com autonòmica, campanyes de sensibilització i conscienciació.** Aquestes campanyes conformen una part important de la **prevenció de la discriminació, intolerància, de la desigualtat, de totes les formes de violència.** Així, són indispensables missatges clars i comprensibles que ajuden a la infància i especialment a l'adolescència, a créixer en igualtat, diversitat i lliures de violència. Aquestes campanyes també han d'ajudar a generar un **esperit crític cap a les fonts d'informació i els continguts**

pornogràfics. A més, han d'adaptar-se a les famílies i la ciutadania en general, ja que, per a educar, també cal aprendre.

- **Dissenyar polítiques de prevenció i protocols d'actuació** enfront de les situacions de risc i de violència. Aquests protocols han d'estar dissenyats des de la realitat. La realitat és que hi ha conductes i pràctiques de risc d'adolescents que poden derivar en formes de violència que van des del fet físic al fet virtual, i impregnen tots els àmbits de les seues vides.
- **Crear un registre unificat de violència contra la infància coordinat amb un registre estatal.** Una base de dades de caràcter estatal sobre totes les formes de violència facilitaria la construcció d'instruments estandarditzats, realitzar avaluacions sistemàtiques, així com la coordinació entre les administracions i agents que intervenen en la lluita contra la violència.

Recomanacions a la població adolescent

Les TRIC són una forma més de relacionar-se per a la població adolescent. No obstant això, s'ha de desenvolupar un pensament crític cap a aquestes: quant temps les usem, perquè ens connectem, què veiem, etc. A més, és important entendre que no tot el que veiem o ens mostren ha de ser beneficiós, sinó que per contra pot fins i tot perjudicar-nos, encara que no ens adonem en un primer moment. Per això, és important:

- Preguntar i informar-se sobre l'ús segur i responsable de les tecnologies.
- Informar-se sobre els riscos que comporten algunes conductes com compartir fotos íntimes, contactar amb persones desconegudes, etc.
- Preguntar i informar-nos sobre la realitat darrere de la pornografia.
- Comptar a una persona adulta de confiança preocupacions o situacions estranyes, incòmodes, o si estan vivint experiències que els desagraden i/o generen malestar.
- Compartir dubtes i curiositats sobre sexualitat amb una persona adulta de confiança
- Valorar la importància del consentiment en les relacions, especialment les sexuals, i donar-li l'entitat que mereix, com a persones lliures que viuen en societat.
- Treballar en la pròpia percepció sobre la diversitat, la igualtat de gènere, el respecte mutu, etc.
- Valorar les pròpies preferències i les de la resta, l'autonomia corporal i el consentiment.

Recomanacions per a l'àmbit educatiu i acadèmic

L'apoderament de l'adolescència

L'apoderament de l'adolescència és crucial per a facilitar el seu lliure desenvolupament i benestar, així com els diferents tipus de violència. No obstant això, cal donar-los les eines adequades i adaptades als problemes de la seua realitat:

- La població adolescent en general: se'ls ha d'educar en el pensament crític, des de la igualtat de gènere i la diversitat sexual i de gènere. Només així, podran desenvolupar-se lliurement, respectar-se i respectar a la resta.
- Apoderar a les adolescents: de manera tant individual com col·lectiva, alliberant-les d'estereotips que marquen la seua sexualitat, i la seua manera d'identificar-se com a dones.
- Apoderar a l'adolescència LGTBI: no podem deixar-la arrere. Perquè puguen desenvolupar-se en llibertat, s'ha de visibilitzar la diversitat des d'edats primerenques, i oferir referents reals i sòlids als quals puguen acudir.
- Apoderar als adolescents: no poden créixer pensant que només han de respondre a una masculinitat, que no té per què ser sana ni amb la qual s'identifiquen.

Aquestes eines poden donar-se a través de tallers, de grups de discussió i reflexió en els quals puguen aprendre i compartir les seues curiositats i dubtes còmodament i sense temor. En els quals es parle del seu propi procés adolescent, de les xarxes socials i Internet, de la seua sexualitat, etc. Les estratègies i línies d'actuació, han de comptar amb professionals amb experiència en aquestes temàtiques, tant del món educatiu com de la investigació.

Per a treballar aquesta problemàtica dins dels centres educatius, una alternativa seria enfortir les funcions de la figura de la persona coordinadora d'igualtat i convivència (CIC), introduïda en la modificació de la Llei valenciana per a la igualtat entre dones i homes l'any 2018.

Formació per a professorat i famílies

La família i el centre educatiu són referents fonamentals durant la infantesa, i encara que se sumen uns altres, no han de perdre aquest rol en l'adolescència.

Per a educar cal aprendre. Les famílies també necessiten acostar-se a la realitat de l'adolescència, amb els seus codis de llenguatge i canals.

Necessiten eines per a poder respondre a les necessitats de les seues filles i fills de manera transversal, sense por i amb tot el suport a la seua disposició.

Desenvolupament d'investigacions sobre sexualitat en la infància i adolescència

Per a poder dissenyar i implementar polítiques eficaces per a la infància i adolescència, hem de continuar investigant la seua realitat, des d'un enfocament integral i multidisciplinari. La sexualitat es desenvolupa des de l'inici de la vida i en tots els entorns socials. Es tracta d'un procés únic que cada persona viu de manera diferent. En la present investigació hem vist com xics i xiques

afronten de manera diferent aquest procés. Així mateix, hem intentat visibilitzar la realitat de persones amb un gènere no binari i de l'adolescència segons la seua orientació sexual.

Si volem polítiques adaptades a totes aquestes realitats, és fonamental conèixer les seues necessitats específiques.

Recomanacions a les famílies

No cal tindre por, només voluntat per a aprendre. Les famílies han d'acompanyar als seus fills i filles, ja que prohibir no és la solució. Si els ajudem a desenvolupar un pensament crític i generem un entorn de diàleg i confiança, podrem seguir ací quan més ens necessiten, i al mateix temps, els estarem donant els coneixements i l'autonomia corresponents. Per això:

- Educar en igualtat i respecte a la diversitat.
- Endinsar-se de ple en els seus interessos, preocupacions, on es relacionen, com ho fan, etc.
- Abordar amb naturalitat l'interés per la sexualitat i les relacions afectives que els xiquets, xiquetes i adolescents manifesten en cada etapa.
- Abordar les tecnologies, Internet i les xarxes socials amb una perspectiva positiva, per a garantir l'ús segur i responsable d'Internet.
- Generar espais per al diàleg on troben la comoditat suficient per a explicar-nos què els agrada, què els preocupa, etc.
- Mostrar-los la realitat i mites de la pornografia, posant a la seua disposició alternatives per a aprendre sobre sexualitat.
- Donar exemple, les persones adultes també convivim, ens relacionem... Recordem: eduquem sempre, fins i tot quan no fem res.

Recomanacions a professionals de la salut

En la intervenció amb població infantil i adolescent s'han de tindre en compte les noves tendències en les formes i canals de socialització i no deixar de costat el desenvolupament de la sexualitat que, com ja s'ha comprovat, s'inicia des de la primera infància.

Així, és necessari considerar l'afectivitat i el desenvolupament de la sexualitat lliure d'ingerències i de violència com a base de la prevenció. A més,

en els casos de situacions de risc, de violència o d'efectes psicosocials del consum de pornografia, es fa necessari realitzar una atenció adaptada a aquesta realitat.

Per a fer intervenció amb la infància i adolescència s'han de prendre en consideració tots els vessants de la seua vida, i Internet i la pornografia, amb els seus riscos i perills, formen part d'ella.

Recomanacions a la societat

La ciutadania és responsable i ha de formar part del canvi social que persegueix una societat sense violència, desigualtat o qualsevol mena de discriminació, i que té com a fi conèixer i viure en llibertat. Així, totes les persones – adultes, menors, docents, sanitàries, etc.- hem de qüestionar-nos aquells esquemes que condueixen a estereotips, rols i qualsevol prejudici.

També és responsabilitat de cada persona aprendre per a tindre una actitud crítica davant els continguts o informació que veiem o sentim, però per a això, es necessita el suport de les famílies, la comunitat i de les institucions.

BIBLIOGRAFIA

Ballester J., & Orte C. (2019). Nueva pornografía y cambios en las relaciones interpersonales. Universitat de les Illes Balears.

Carlos de la Cruz, s. y. (15 de febrer de 2019). Sí, tus hijos ven porno (y así les afecta). (E. País, Entrevistador) Obtingut de https://elpais.com/elpais/2019/02/05/eps/1549359489_090898.html

Castaño, C. (2008). La segunda brecha digital. Catedra.

Castells, M. (2009). Comunicación y poder. Madrid, Espanya: Alianza Editorial.

Cobo, R. (2015). El cuerpo de las mujeres y la sobrecarga de sexualidad. Universidad de A Coruña .

Connell, R. (2005 Segunda Edición). Masculinidades. Mèxic D.C., Mèxico: PUEG. Universidad Nacional Autónoma de México.

Gavilán, M.A. (2018). La influencia del imaginario de la pornografía hegemónica en la construcción del deseo sexual masculino prostituyente: un análisis de la demanda de prostitución. Asparkía. Investigación feminista, 61-79.

INE. (2019). Encuesta sobre Equipamiento y Uso de las Tecnologías de la Información y Comunicación en los Hogares. Espanya.

Linares, E. (2019). El iceberg digital Machista: análisis, prevención e intervención de las realidades machistas digitales que se producen en la adolescencia de la CAE. Victoria. Gasteiz, Espanya: Emakunde.

Martínez Benlloch, I., Et al. (2008). Identidad de género y afectividad en la adolescencia:. En F. d. Psicología., Anuario de Psicología (págs. 109-118). Universitat de Barcelona.

Organizació Mundial de la Salut. (s.f.). Salud del adolescente. Desarrollo en la adolescencia. Obtingut de https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/es/

Pandora Mirabilia. (2019). Una guía para entender y prevenir la violencia machista online entre jóvenes, Ayuntamiento de Coslada, 2019. En enREdate. Ayuntamiento de Coslada.

Rovira, M. (2001). Los códigos de género en la adolescencia. En A. Tomé. & X. Rambla, Contra el sexismo. Coeducación y democracia en la escuela. Madrid, Espanya: Síntesis, S.A.

Rubin, G. (noviembre de 1975). El tráfico de mujeres: nota sobre la economía política del sexo. (U. N. México, Ed.) Nueva antropología, VIII(030), 39-56.

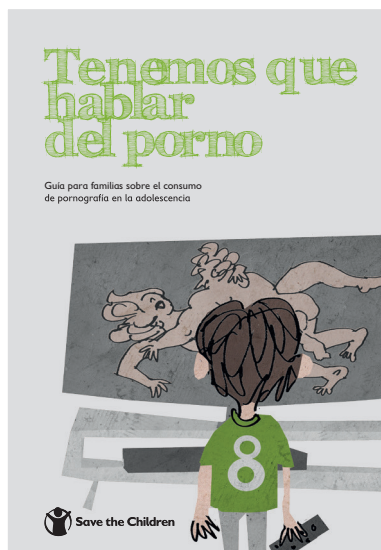
Save the Children Espanya. (2017). Respuestas fáciles a preguntas difíciles. Guía de educación afectivo-sexual para madres y padres.

Save the Children Espanya. (2019). Violencia viral. Análisis de la violencia contra la infancia en el entorno digital.

Save the Children Espanya. (2019). Violencia viral. Análisis de la violencia contra la infancia en el entorno digital.

Tubert, S. (2008). La construcción de la identidad sexual en la adolescencia. En el Instituto de la Mujer, Imaginario cultural, construcción de identidades de género y violencia: formación para la igualdad en la adolescencia. Madrid, Espanya: Ministerio de Igualdad.

Zafra, r. 2. (2010). Un cuatro propio conectado. (Ciber) espacio y (auto) gestión del yo. Madrid, Espanya: Fórcola Ediciones.

Save the Children ha desenvolupat la guia “**Tenemos que hablar del porno**”, un material dirigit a les famílies sobre el consum de pornografia en l’adolescència. Aquesta i altres guies les pots trobar a la nostra Escola de pares i mares.

<https://escuela.savethechildren.es/>

